

Legitimization and Proximization in Economic/Oil Corruption Court Discourse in Iran

Mostafa Asiy¹, Mahdi Najafizadeh², Mahdi Damali Amiri^{3*}

1. Introduction

Economic corruption in Iran has evolved from a political issue to a deep-rooted societal concern, attracting considerable academic attention. The lack of a precise legal definition and the variety of interpretations in political and legal discourses has contributed to conceptual ambiguity. Nevertheless, economic corruption is a lens through which we can observe the unequal distribution of power and ideological control mechanisms in society. Discourse, particularly as examined through the lens of Critical Discourse Analysis (CDA), offers a robust and nuanced framework for uncovering the ways in which language shapes, reinforces, and challenges power relations in society. In the context of economic corruption, CDA allows researchers to move beyond surface-level meanings to reveal the ideological underpinnings of linguistic choices and the socio-political functions they serve. Corruption, in this view, is not merely an administrative or legal issue but a socially constructed phenomenon whose meaning and moral weight are continually negotiated through discourse.

This study adopts the premise that corruption is constituted through language and is shaped by the power relations and institutional contexts in which it is discussed. The courtroom, as a formal discursive arena, becomes a prime site for such investigation. Within this setting, legal actors do not simply enforce laws; they actively participate in constructing narratives of guilt, innocence, legitimacy, and deviance. This paper, therefore, seeks to explore how corruption is discursively framed, legitimated, and resisted in judicial discourse, with particular attention to the linguistic mechanisms that support institutional authority and hegemonic ideology.

1. Professor, Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS), Tehran, Iran.

2. Professor, University of Khwarazmi, Iran.

3. PhD Candidate, Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS), Tehran, Iran.

2. Review of Literature

The study draws on existing CDA frameworks and key literature on power, ideology, and corruption. Works by Fairclough, Van Dijk, Cap, and Chilton form the theoretical bedrock. Breit (2010) and Kajsu (2014) emphasized the role of media and public discourse in constructing corruption. Cap (2006, 2017) introduced proximization as a discourse strategy to frame distant threats as immediate dangers, thus legitimizing specific actions. This research builds on such insights to analyze how corruption is portrayed and delegitimized or justified in courtroom discourse.

3. Methodology

This study applies a Critical Discourse Analysis framework fed by cognitive linguistics and proximization theory. The research corpus consists of transcripts from the trial of Babak Zanjani and his associates in Iran's oil corruption case (2013–2015). The analysis integrates:

- Cognitive models to examine ideological structures
- Proximization theory to analyze spatial, temporal, and axiological strategies
- Legitimation strategies to understand discursive efforts to justify or oppose power
- Critical metaphor analysis to detect frames of moralization and threat

4. Discussion

The analysis of the courtroom discourse revealed several interrelated strategies employed in the linguistic representation of economic corruption, particularly in the high-profile oil-related corruption trials in Iran. These strategies revolve around the concept of proximization, which enables the state and judiciary to present complex political and economic issues as immediate threats requiring urgent moral and legal responses. Three types of proximization, spatial, temporal, and axiological, emerged as central to how the judiciary constructed the narrative of corruption and justified its punitive stance.

Spatial proximization functioned as a rhetorical device through which the accused individuals, namely Babak Zanjani and his co-defendants, were depicted as external to the collective moral and national identity. In this framework, the defendants were discursively positioned as outsiders or enemies of the state, operating outside the shared values of the legal, ethical, and national community. The court narrative thus constructed a binary between the “self” (the judiciary, the nation, and its institutions) and the “other” (the corrupt actors), reinforcing a moral geography in which corruption was not just a legal violation, but an invasion of societal integrity.

Temporal proximization was another prominent strategy. Here, the defendants’ past actions—some of which had taken place years before the trial—were linguistically brought into the present through verb tenses, aspectual constructions, and rhetorical cues that heightened the immediacy of the threat. The court’s discourse framed these historical acts of corruption as if they were ongoing, thereby generating a sense of

urgency and moral panic. Moreover, speculative future scenarios, such as the continued erosion of public trust or national economic collapse, were invoked to emphasize the potential consequences of leniency, thus justifying harsh legal outcomes.

Axiological proximization involved moral and value-laden binaries that further polarized the courtroom narrative. Defendants were framed in opposition to a set of positively evaluated concepts such as honesty, patriotism, religious devotion, and loyalty to the Islamic Republic. By contrasting the accused with idealized notions of civic virtue, the court intensified the perceived severity of their actions. The use of religious references, appeals to national loyalty, and evocations of ethical duty played a crucial role in aligning the judiciary's position with dominant societal values. This strategy not only reinforced the moral clarity of the prosecution but also delegitimized the defendants on symbolic and ideological grounds.

In addition to these proximization strategies, the discourse also revealed multiple legitimization strategies aimed at securing institutional authority and public consensus. Judges and prosecutors employed religious, nationalistic, and legalistic rhetoric to justify their stance. References to divine justice, martyrdom, the sanctity of the nation, and the rule of law were recurrent. By doing so, the court aligned itself with widely respected sources of authority, positioning its decisions not merely as legal verdicts, but as moral and ideological imperatives essential for national survival.

Interestingly, the defense team and the accused individuals also attempted to construct counter-narratives. These counter-strategies included appeals to patriotism, past service to the state, and religious piety. Defendants presented themselves as loyal citizens who had made significant contributions to the country, particularly during times of economic hardship and international sanctions. Some invoked religious oaths or recounted previous instances of service to frame themselves as misunderstood actors rather than criminal conspirators. While these efforts aimed to reposition the accused closer to the national and moral "center," the dominant narrative of the court often overpowered them through systematic delegitimization.

In sum, the courtroom discourse was not merely a legal process but an ideological event, where spatial, temporal, and moral proximization worked in tandem to reframe economic corruption as a national emergency. Through these discursive strategies, the judiciary successfully constructed a narrative that legitimized punitive measures while reinforcing broader political and moral hierarchies.

5. Conclusion

Corruption trials function as ideological theaters in which language plays a central role in staging power, constructing authority, and shaping public perception. Far beyond the adjudication of legal guilt, these trials become performative spaces where narratives of national identity, morality, and justice are negotiated and reinforced. The court constructs legitimacy not only through the formal procedures of law but

also through carefully crafted spatial, temporal, and moral proximization strategies that frame defendants as existential threats to the collective well-being of society. By positioning the accused as outsiders to the moral and political order—both geographically and ideologically—the judiciary affirms its own role as guardian of national integrity and public ethics.

The findings of this study underscore the pivotal function of discourse in legitimizing punitive actions. Through the selective use of temporal cues, the past is recontextualized as an urgent present; through spatial metaphors, corruption is cast as an invasive force; and through axiological framing, moral binaries delineate the boundaries of acceptable citizenship. These rhetorical strategies not only justify legal penalties but also mobilize public opinion, reinforcing hegemonic values and strengthening institutional authority.

Ultimately, the analysis reveals that judicial discourse in corruption trials is not ideologically neutral. Instead, it is deeply embedded in broader socio-political goals, including the reproduction of power structures, the reinforcement of ideological conformity, and the management of dissent. In this sense, the courtroom emerges as a site of symbolic governance, where the law becomes a vehicle for the articulation and reproduction of dominant ideological formations.

References

- Beetham, D. (1991). Towards a Social-scientific Concept of Legitimacy. In: *The Legitimation of Power. Issues in Political Theory*. Palgrave, London. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-349-21599-7>
- Breit, E. (2010). “On the (Re) Construction of Corruption in the Media: A Critical Discursive Approach”. *Journal of Business Ethics*, 92(4): 619-635. <https://doi.org/10.1007/s10551-009-0177-4>
- Cap, P. (2006). *Legitimization in Political Discourse*. Cambridge Scholars. ISBN (10): 1-4438 - 2569-7.
- Cap, P. (2017). *The Language of Fear*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-59731-1>
- Chilton, P. (2014). *Language, Space and Mind*. Cambridge University Press.
- Fairclough, N. (1995). *Media Discourse*. London: Arnold.
- Van Leeuwen, T. (2007). “Legitimation in discourse and communication”. *Discourse & Communication* 1 (1): 91–112. <https://doi.org/10.1177/1750481307071986>
- Kajsiu, B. (2014). *A discourse analysis of corruption: Instituting neoliberalism against corruption in Albania, 1998-2005*. Ashgate. <https://doi.org/10.4324/9781315564661>
- Van Dijk, T.A. (1998). *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. SAGE. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781446217856>
- Hart, C. (2010). *Critical Discourse Analysis and Cognitive Science: New Perspectives on Immigration Discourse*. Palgrave Macmillan London. <https://doi.org/10.1057/9780230299009>
- Reyes, A. (2011). “Strategies of legitimization in political discourse: From words to Actions”. *Discourse & Society* 22(6): 781–807. <https://doi.org/10.1177/0957926511419927>

مشروعیت و مجاورسازی در فساد اقتصادی

مصطفی عاصی^۱

مهدی نجفی ضیاء^۲

مهدی دمالی امیری^{۳*}

مقاله پژوهشی

چکیده

در زمینه علوم اجتماعی، ایده آل رایج این است که ما نه تنها جهان خود را به صورت فعال تجربه می‌کنیم، بلکه با فعالیت‌هایمان آن را تا حدی از طریق زبان، ساختار می‌دهیم. از زبان به عنوان یک ابزار برای درک نابرابری‌های قدرت بین طبقات مختلف اجتماعی استفاده می‌شود تا ساختار سلطه در یک جامعه ناسالم آشکار شود. در این میان، معانی پنهان ایدئولوژی و قدرت در ساختارهای اجتماعی همواره پیش‌روی انسان قرار دارند تا بازشناسی شوند. این بازشناسی به کمک تحلیل گفتمان به ما کمک می‌کند تا معانی پنهان در متون و گفتار را درک کنیم و با کمک آن، تلاش‌هایی در جهت رفع نابرابری‌ها انجام شود. یکی از این ساختارهای اجتماعی مهم که بازتاب نابرابری به شمار می‌رود فساد اقتصادی است که با مفهوم سیاست عجین شده است. شناسایی ابعاد و روش‌های مقابله با فساد اقتصادی کمک می‌کند گفتمان اجتماعی را در باره فساد اقتصادی شفاف کرده و مسیرهای احتمالی بروز آن را مسدود کنیم. در این مطالعه برای بررسی فساد اقتصادی نفتی در ایران از رویکرد مشروعیت‌سازی و مجاورسازی و استعاره انتقادی در دادگاه متهمین فساد نفتی استفاده می‌شود تا منزلت و گفتمان کنشگران دخیل در فساد اقتصادی بازنمایی شود. شناسایی گفتمان فساد اقتصادی از منظر تولید، حفظ و مواجهه می‌تواند راهکاری نوین برای برقراری سیستم عدالت در جامعه به دست دهد.

کلیدواژه‌ها: فساد، مشروعیت، قدرت، ایدئولوژی.

✉ S_M_ASSI@ihcs.ac.ir

۱- استاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

✉ najafiziamahdi@yahoo.com

۲- استادیار دانشگاه خوارزمی

✉ Mdamali134@gmail.com

۳- دانشجوی دکترا پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

(نویسنده مسئول)

۱- مقدمه

فساد اقتصادی در جامعه ایرانی به مسئله سیاسی- اجتماعی تبدیل شده که باعث توجه محققان فراوانی درباره ریشه و پیامدهای آن گردیده است. با این حال، مطالعه فساد اقتصادی برای مفهوم سازی و توصیف آن مورد مناقشه فراوان قرار گرفته است. این امر شاید برخاسته از این واقعیت است که فساد اقتصادی تعریف مشخص و واضحی در قانون ندارد. برای فساد اقتصادی تعاریف مختلف و متفاوتی ارائه شده است (تانزی؛ ۱۹۹۸ و گری و کافمن، ۲۰۰۰). در حالی که فهرست انواع فساد اقتصادی بی پایان است، به سادگی می توان آن را تحت عنوان فساد سیاسی یا دیوانسالاری تقسیم بندی کرد. از سوی دیگر، بازنمایی فساد اقتصادی، پیامدهای آن و کنشگران دخیل در آن می تواند در گفتمان سیاسی هویت سازی شود. تجزیه و تحلیل جنبه های متفاوت فساد اقتصادی از منظر گفتمانی می تواند نقش سیاست و عملکرد سیاسی، قدرت بازدارندگی و مشروعیت عوامل ضد فساد را در یک جامعه مشخص کند. به عبارتی، گفتمان فساد اقتصادی رابطه بنیادی بین اقناع (تمکین) و کنترل اجتماعی را که در بازنمایی قدرت گفتمانی مسلط در جامعه وجود دارد به منصفه ظهور می رساند. برای درک پدیده فساد اقتصادی، لزوماً باید به این نکته برسیم که چگونه از طریق گفتمان، فساد اقتصادی بازنمایی می شود و مشروعیت بخشی یا مشروعیت زدایی به عوامل و کنشگران درگیر در آن چگونه بازنمایی زبانی خواهد داشت. به خاطر آن که فساد اقتصادی یک پدیده اجتماعی در نظر گرفته می شود، تحلیل کلام انتقادی می تواند برای بررسی ابعاد اجتماعی و سیاسی آن به کار گرفته شود (بریت، ۲۰۱۱؛ کاجیسو، ۲۰۱۳). تحلیل کلام انتقادی، فساد اقتصادی را به مثابه یک ساخت اجتماعی برخاسته از ایدئولوژی می داند که تحت تأثیر آرایش نهادی اجتماعی صورت می گیرد. بنابراین، هدف تحلیل گفتمان انتقادی باید از طبیعی سازی محتوای ایدئولوژیک متون به عنوان بخشی از هدف تعیین کننده "تصحیح یا کاهش [نابرابری های اجتماعی]" باشد. این امر امروزه مهم تر از گذشته است زیرا جوامع ما به تدریج توسط جهانی شدن سرمایه داری "کشیده" شده اند و فشرده گی زمان و فضا منجر به تجربه زندگی "متمرکز بر متن" بیشتری شده است که به نقش ایدئولوژی از طریق آن اهمیت بیشتری می دهد. طبیعت ارتباطی تحلیل گفتمان انتقادی به این معناست که دیالکتیکی است و ارتباطات بین گفتمان، ایدئولوژی و قدرت را بررسی می کند.

در این میان تمرین گفتمانی واسطه ای بین متن و تمرین اجتماعی است. به عنوان مثال، تعامل بین مفسد اقتصادی و دادستان را می توان به عنوان بخشی از یک رابطه خاص یا بخشی از فعالیت اقتصادی، به عنوان یک نهاد اجتماعی یا بخشی از روابط حاکمیتی در جامعه به طور کلی دید. هدف تحلیل کلام انتقادی افزایش آگاهی از عدم تعادل قدرت در گفتمان فساد اقتصادی منعکس شده در استفاده از زبان و الگوهای تسلط تحمیل شده از طریق استفاده از زبان در این گفتمان می باشد.

قدرت یک رابطه نامتقارن بین بازیگران اجتماعی در فساد اقتصادی است که می‌توان آن را برحسب امکانی که یک فرد در یک رابطه اجتماعی برای تحقق اراده خود دارد، حتی در برابر مقاومت دیگران تعریف کرد (وبر، ۱۹۷۸). قدرت را می‌توان از طریق اعمال زور فیزیکی و تهدید به خشونت اعمال کرد، اما در جوامع دموکراتیک مدرن، قدرت عمدتاً از طریق رضایت و ایجاد حلقه دسترسی حفظ می‌شود نه اجبار. یکی از سؤالاتی که گرامشی (۱۹۷۱) در نظریه هژمونی خود به آن پرداخته، این است که چرا بازیگران اجتماعی باید به ساختارهای قدرتی که برخلاف منافع خودشان است، تن دهند. برای گرامشی، این امر به دلیل بازتولید ایدئولوژیک از طریق نهادها و شیوه‌های مختلف جامعه مدنی (آموزش، مذهب، خانواده) است که وضعیت اجتماعی، اقتصادی و سیاسی موجود را به‌عنوان «عقل سلیم» جلوه می‌دهد. برای تحلیل گفتمان انتقادی (CDA)، گفتمان به‌ویژه در شناسایی تأثیر قدرت بر کنشگران و میزان پذیرش آنها نقش مرکزی دارد (فرکلاف، ۱۹۸۹). و نظر هابرماس را در مورد زبان به‌عنوان «یک واسطه برای سلطه و نیروی اجتماعی که برای مشروعیت‌بخشی به روابط قدرت سازمان‌یافته خدمت می‌کند» می‌پذیرد (۱۹۶۷: ۲۵۹).

دو روالی که از طریق آنها گفتمان برای حفظ قدرت و نابرابری خدمت می‌کند، ایدئولوژی و طبیعی‌سازی و مشروعیت‌بخشی آن است. مفهوم ایدئولوژی تا حدودی فریبنده است و در علوم اجتماعی در مدل‌های مختلف به‌طور متفاوتی تعریف و تبیین شده است (ایگلتن، ۱۹۹۱؛ تامپسون، ۱۹۹۰). در تحلیل گفتمان انتقادی، ایدئولوژی معمولاً بر حسب «دیدگاه» یا «جهان‌بینی» که یک متن ارائه می‌دهد - و معمولاً به منافع قدرت‌های مستقر خدمت می‌کند - تعریف می‌شود. ایدئولوژی‌ها سیستم‌های باور و ارزش‌های اجتماعی هستند که در متون القا شده و از طریق گفتمان بازتولید می‌شوند تا انگیزه و پشتیبانی برای شیوه‌های خاصی از عمل و بودن در جهان فراهم کنند، از جمله آنهایی که منجر به سلطه، تبعیض و بهره‌کشی مداوم می‌شوند (فرکلاف، ۲۰۰۳: ۲۱۸). ون دایک (۱۹۹۸، ۲۰۱۱) ایدئولوژی‌ها را به‌عنوان یک هویت در شناخت اجتماعی می‌بیند که به‌عنوان «سیستم‌های کلی از ایده‌های پایه‌ای که توسط اعضای یک گروه اجتماعی به اشتراک گذاشته می‌شوند» وجود دارند (۲۰۱۱: ۳۸۰). از دیدگاه زبان‌شناسی شناختی، ایدئولوژی‌ها سیستم‌های مفهومی هستند که شامل مجموعه‌ای ساختاری از مدل‌های شناختی هستند که «پدیده‌های مکرر و تفسیر آنها در فرهنگ و جامعه را نشان می‌دهند» (دیرون، فرانک و پوتز، ۲۰۰۳: ۱-۲).

گفتمان در دستیابی به هژمونی نقش محوری ایفا می‌کند، جایی که خوانندگان به اشکال غالب بازنمایی عادت می‌کنند که دیگر نه به‌عنوان ایدئولوژیک، بلکه به‌عنوان بی‌طرف یا عینی دیده می‌شوند - فرایندی که فرکلاف (۱۹۸۹) آن را طبیعی‌سازی می‌نامد. فاوئر (۱۹۹۱: ۶۶) استدلال می‌کند که بازنمایی زبانی (و دیگر نشانه‌ای) همواره لزوماً بازنمایی از یک دیدگاه ایدئولوژیک خاص است. با این حال، از طریق الگوهای مکرر اجرایی، جهان‌بینی‌های ارائه شده توسط گفتمان‌های غالب، شخصیت آشکار ایدئولوژیک

خود را از دست می‌دهند، به‌طوری‌که روابط قدرتی که در درون آنها حک شده است به‌عنوان طبیعی یا اجتناب‌ناپذیر تلقی می‌شوند و نه به‌عنوان برساخت اجتماعی.

دومین ابزاری که گفتمان می‌تواند از طریق آن قدرت و نابرابری را حفظ کند، مشروعیت‌بخشی است (مارتین رو جو و ون دایک، ۱۹۹۷؛ ریس، ۲۰۱۱؛ ون لیوون، ۲۰۰۷؛ ون لیوون و ووداک، ۱۹۹۹). مشروعیت‌بخشی فرآیندی است که طی آن افراد یا گروه‌ها فعالانه «به دنبال جلب رضایت برای قدرت خود از حداقل مهم‌ترین افراد در میان زیر دستان خود هستند» (بیتهم، ۱۹۹۱: ۳). بنابراین، مشروعیت‌بخشی موفقیت‌آمیز منجر به تأیید عمومی یا حداقل پذیرش بیانات قدرت می‌شود. مشروعیت‌بخشی به‌عنوان «هدف اصلی سخنران سیاسی» توصیف شده (کپ، ۲۰۰۶: ۷) که گفتمانش به‌منظور متقاعد کردن مخاطبان است که یک دوره عمل، وضعیت امور یا سیاست موجه، ضروری یا الزام‌آور اخلاقی است. مشروعیت‌بخشی معمولاً در زمینه اقدامات جنجالی مانند فساد سیاسی و اقتصادی، اتهامات، شک و نقد رخ می‌دهد (مارتین روجو و ون دایک، ۱۹۹۷: ۵۲۸). به این معنا، متون مشروعیت‌بخش دیالوژیک و ترمیمی هستند؛ از طریق استراتژی‌های مشروعیت‌بخشی، سخنرانان به دنبال کسب اعتبار یا پشتیبانی برای رفتارهای اجتماعی هستند که در غیر این صورت خارج از نظم هنجاری قرار می‌گیرند. هدف استراتژی‌های مشروعیت‌بخشی این است که نشان دهند چنین اعمال و روابطی در واقع با کد اخلاقی جامعه سازگار است، یعنی در سیستم قوانین، هنجارها و ارزش‌هایی که به‌طور ضمنی توسط اکثریت شهروندان توافق شده است، قرار می‌گیرند (مارتین روجو و ون دایک، ۱۹۹۷: ۵۲۸). مشروعیت‌بخشی به ایدئولوژی مرتبط است، جایی که جهان‌بینی‌های ترویج شده از طریق گفتمان، اعمال خشونت، تجاوز، طرد، تبعیض و سرکوب را قابل قبول تر و بنابراین پذیرفتنی تر می‌کنند.

۲- مرور نوشتگان

بریت (۲۰۱۱) از ابزار تحلیل کلام متون رسانه‌ای با تأکید بر ساخت گفتمانی فساد استفاده می‌کند. تحقیق وی نشان می‌دهد که بروز و تداوم فساد اقتصادی با مشروعیت عجین است که خود برخاسته از هنجارهای اجتماعی و سیاسی حاکم است. براساس تجزیه و تحلیل فساد اقتصادی در متون رسانه‌ای، وی آن را یک کشاکش ایدئولوژیک می‌پندارد. تحول فساد اقتصادی در فضای عمومی کشور البانی در طی دوره ۲۰۰۵-۱۹۹۱ مورد بررسی کاجیسو (۲۰۱۳) قرار گرفته است. به اعتقاد وی، فساد اقتصادی را باید امری سیاسی و نه برخاسته از ماهیت ثابت و ایستای فرهنگ و جامعه‌ای که در آن روی می‌دهد به‌شمار آورد. ارپین (۲۰۰۵) از زبان‌شناسی پیکره‌ای و تحلیل کلام انتقادی برای بررسی واژگان به‌کار رفته در گفتمان فساد اقتصادی استفاده می‌کند.

۳- نظریه و روش

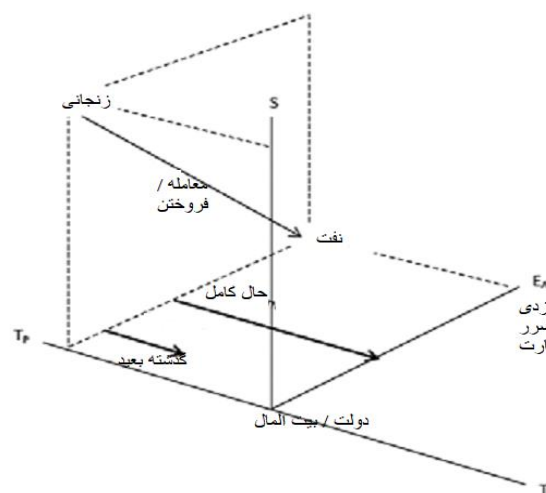
تحلیل کلام انتقادی چارچوب مناسبی را برای درک و ایضاح رابطه بین زبان و قدرت به‌دست می‌دهد (فرکلاف، ۱۹۹۵). مقوله فساد اقتصادی در جامعه و فرهنگ ایرانی و نحوه بازنمایی گفتمانی آن در دادگاه و رسانه‌های اجتماعی توسط کسانی که این گفتمان را کنترل می‌کنند نوعی بازسازی روابط قدرت و ایدئولوژی است که نقش کنشگران دخیل در آن را شناسایی می‌کند. گفتمان دادگاه فساد اقتصادی را می‌توان به‌عنوان نوعی کشمکش ایدئولوژیک و قدرت در نظر گرفت که در آن انتخاب واژگان و دستور عاری از ارزش نیستند. ایدئولوژی با حذف دیگران و ایجاد تمایز، عرصه تعریف فساد اقتصادی را محدود می‌کند و هژمونی نفوذ و تسلط یک گروه خاص را در گفتمان با درجاتی از اقتناع و تمکین نشان می‌دهد. پس قدرت در گفتمان فساد اقتصادی و قدرت ورای این گفتمان، متأثر از یک کارکرد اجتماعی است که تحلیل کلام بازنمایی آن را در زبان فراهم می‌کند. اگر چه تا به‌حال هیچ ابزار جامع و دقیقی از تحلیل گفتمانی انتقادی برای تبیین ویژگی‌های گفتمان فساد اقتصادی مطرح نشده است که بتواند تمام ابعاد ایدئولوژیک فساد اقتصادی را در عرصه حیات اجتماعی و سیاسی ایران بازنمایی کند، تحلیل کلام زبان‌شناسی شناختی برای مطالعات بین رشته‌ای با دریافت‌های ایدئولوژیکی معنی در حیطه‌های متفاوت گفتمان یک تفسیر نظری از مبانی مفهومی گزینش‌های زبانی را به‌صورت بازنمایی‌های ایدئولوژیکی ارائه می‌دهد و ویژگی‌های اجتماعی، اجبار و اثرگذاری گفتمان، جهان‌بینی و مفهوم‌سازی را که در تمام گفتمان‌های اجتماعی ساری و جاری است به‌منصه ظهور می‌رساند.

زبان‌شناسی شناختی در تحلیل کلام انتقادی سه محدوده را در برمی‌گیرد. ابتدا، تحلیل طرحواره تصویری ساختاربندی موقعیت‌ها و رویدادها را در طرحواره تصویری بررسی می‌کند و دانش انتزاعی الگوهای تجربه بدنمند را سازمان‌دهی می‌نماید. دوم، مجموعه‌ای از ابزارهای شناختی- زبانی در تحلیل استعاره به‌کار می‌رود. سوم، روش‌شناسی‌های زبانی- شناختی مطالعه فضای گفتمانی را با موفقیت بازسازی می‌کنند. در میان روش‌های متعدد تحلیل کلام انتقادی، روان‌شناسی تکاملی و استعاره انتقادی (هارت، ۲۰۱۰) بر مبنای نظریه مجاورسازی (کپ، ۲۰۱۷) یک استراتژی گفتمانی است که رویدادها و افرادی را که از نظر فیزیکی و زمانی دور هستند به‌عنوان یک تهدید برای گوینده و مخاطب آن در نظر می‌گیرد (شکل ۱).

شکل ۲: مجاورسازی زمانی

از طرفی دیگر، مجاورسازی ارزشی بریافت و تجسم ناسازگاری ایدئولوژیکی یا برخورد ارزش‌های خود و غیرخودی است. این مجاورسازی به دنبال تثبیت مشروعیت سازی عملکرد تهدید غیرخودی است که ورای مجاورسازی زمانی/ مکانی رخ می‌دهد (شکل ۳).

شکل ۳: مجاورسازی ارزشی

مشروعیت‌سازی، یک کلان نقش است که از طریق آن گویندگان به دنبال جلب حمایت از خود می‌باشند و این خود می‌تواند فرد گوینده، نهاد یا گروه اجتماعی باشد که گوینده با آن شناسایی می‌شود. مشروعیت‌سازی به دو دسته اعمال/کنش‌ها با راهبردهای شناسایی، چارچوب‌بندی و موضع‌سازی اشاری و اظهارات و تصریحات که مستلزم موضع‌سازی معرفتی است تقسیم می‌شود و می‌توان آن را در هفت مقوله کارشناسی، اخلاقی، عقلانی‌سازی، اسطوره‌سازی، عواطف و مذهب، آینده فرضی و نوع‌دوستی خلاصه کرد. روانشناسی تکاملی و استعاره انتقادی در این تحقیق برای پاسخ به سه سؤال اساسی به کار گرفته می‌شود: ۱. کنشگران فساد اقتصادی چگونه بازنمایی می‌شوند؟ ۲. چگونه روابط قدرت و ایدئولوژی در فساد اقتصادی بازنمایی می‌گردد؟ ۳. مشروعیت‌سازی و مشروعیت‌زدایی فساد اقتصادی با چه راهبردهایی صورت می‌گیرد؟

۴- داده‌ها و تحلیل

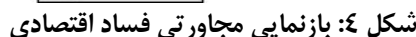
داده‌ها برای این مطالعه از پیکره زبانی جلسات دادگاه بابک زنجانی در سال ۱۳۹۴ انتخاب شدند. این جلسات از مهرماه ۱۳۹۴ آغاز شد و بعد با برگزاری ۲۶ جلسه در بهمن ماه ۱۳۹۴ به پایان رسید. تحلیل گفتمان جلسات دادگاه بابک زنجانی بر جنبه‌های واژ-دستوری و راهبردهای گفتمانی که فساد اقتصادی

را شکل می‌دهد، تأکید می‌کند. در واقع راهبردهایی که بابک زنجانی و همدستان وی برای بی‌گناه جلوه دادن خود به کار بردند و همچنین ساز و کارهایی که دادستان و قاضی برای مقابله با فساد اقتصادی زنجانی به کار بردند در این تحلیل شناسایی می‌شود. ساز و کارهای شناسایی متهم فساد اقتصادی در گفتار دادستان دادگاه و قاضی براساس دریافت اقدامات و ویژگی‌های منفی است. این تصریحات ایدئولوژیک منفی در مقام مجاورسازی دادگاه (خودی) و متهمین (غیرخودی) که در خارج از مرکز اشاری قرار می‌گیرند ارائه می‌شوند.

مجاورسازی

مدل مجاورسازی تحلیل کلام انتقادی از دو حیطه علوم شناختی (زبان‌شناختی و روان‌شناسی تکاملی) استفاده می‌کند تا رویکرد بدیعی را برای تحلیل گفتمان‌های اجتماعی فراهم سازد. این مدل تعصب‌های اجتماعی-سیاسی، تهمت‌زنی و مطرودسازی را به مکانیسم‌های ذهنی اولیه مرتبط می‌سازد که به دنبال انطباق وضعیت جامعه انسانی در مقابل تهدیدهای گروه‌های ائتلافی مخالف می‌باشند. هر چند که قالب معنایی این تهدیدها در جامعه بشری از بین رفته است، روانشناسی تکامل یافته حاصل از برخورد با این تهدیدها همچنان در درک شناختی ما وجود دارد و زمانی که تصور می‌شود تهدیدی این چنینی در راه است در ذهن ما فعال می‌گردد. وقتی که تهدیدهای ناشی از غیرخودی‌های مخالف در گفتمان، تبلور ایدئولوژیکی پیدا می‌کنند حوزه‌های شناختی اجتناب از آسیب فعال‌سازی می‌شود تا برای مقابله با آن‌ها راهبردی تعریف شود.

تمایز خوددیگری و راهبردهای مرتبط با اقناع شناختی، مشروعیت‌سازی و مشروعیت‌زدایی، خصوصیتی ثابت در گفتمان سیاسی هستند که قدرت خود را از توسعه‌های انسان‌شناختی می‌گیرند. از یک طرف، انسان‌ها توانایی ذهنی برای ساختاردهی تجربه شناختی خود ("نگاه کردن به" جهان) را از طریق بازنمایی‌های دوگانه خوب و بد، درست و غلط، قابل قبول و غیرقابل قبول و غیره دارند. از طرف دیگر، آن‌ها توانایی زبانی برای برانگیختن یا تقویت این بازنمایی‌های دوگانه مطابق با اهداف اجتماعی خود دارند. هدف اصلی وادار کردن دیگران برای به اشتراک‌گذاری دیدگاه خود در مورد چیستی خوب/بد، درست/غلط، قابل قبول/غیرقابل قبول و غیره و در نتیجه، در مورد چگونگی تأمین "درست"، "خوب"، "مفید"، "قابل قبول"، "عادلانه"، در برابر امکان تهدید "غلط"، "شر"، "مضر" و غیره، در زندگی یک جامعه، است. بنابراین، ارتباطات عمومی تقریباً همیشه فاصله‌ای را بین گروه خودی و گروه غیرخودی ("متجاوز") فرض می‌کند. هر چه گروه خودی مشخص‌تر و اهداف آن گسترده‌تر یا عواقب آن مهم‌تر باشد (مانند گفتمان سیاسی دولتی)، فاصله‌گذاری از طریق نظام زبانی واضح‌تر است. بنابراین، "خوب" و "درست" به‌عنوان "نزدیک به خودی" و "غلط" و "شر" به‌عنوان "دور از خودی" مفهوم‌سازی و سپس واژه‌گزینی می‌شوند (شکل ۴).

اگر این حوزه‌ها از طریق روش‌های سازمان‌یافته راهبردهای گفتمانی (ارجاعی و محمولی، رجوع به موضوع نما) فعال‌سازی شوند ما با اقناع عاطفی و شناختی مواجه می‌شویم که قصد آن اثرگذاری بر عقاید، سواطف و رفتارهای دیگران است به‌صورتی که موافق سلايق و علايق خود ما باشد. اقناع شناختی لزوماً ماهیتی پیشنهادی دارد و مستلزم تغییر بازنمودهای ذهنی در مخاطبین گفتمان است که دانش آن‌ها (به‌صورت قالب‌های شناختی و طرحواره‌های تصویری) از طریق تمثیل متنی به روز و فعال‌سازی می‌شود. متون/گفتمان‌ها به شنوندگان امکان می‌دهند تا ساختارهای شناختی را در حافظه کوتاه‌مدت و بلندمدت ایجاد کنند، گویی که در پشت صحنه هستند تا در خود کلمات، ما می‌توانیم چنین ساختارهایی را به‌عنوان 'فضاها' یا 'جهان‌ها' به‌عنوان هستی‌شناسی گفتمانی در نظر بگیریم. تمام اشکال ارتباط عمومی، فرضیاتی را در مورد آنچه در حوزه عمومی وجود دارد - چه نهادهای اجتماعی وجود دارند و چه روابطی بین آن‌ها است، از جمله فاصله فیزیکی و همچنین معمولاً فاصله ایدئولوژیک/اخلاقی - مطرح می‌کنند.

اقناع شامل راهبردهای ارجاعی و محمولی می‌شود. راهبردهای ارجاعی و محمولی موفق هم می‌توانند اثرات شناختی را تولید کنند و هم اثرات شناختی موجود در ذهن مخاطب را تقویت کنند.

مدل مجاورسازی از دل نظریه فضای گفتمانی یا نظریه فضای اشاری برمی‌آید: مدعای اصلی نظریه فضای گفتمانی این است که در طی گفتمان نوعی از فضای ذهنی را می‌گشاییم که در آن جهان توصیف

شده در گفتمان به صورت مفهومی بازنمایی می‌شود. عملکرد مشروع‌سازی آن در تفسیر نمادین ارتباطات بین هویت‌ها در فضای گفتمان (DS) و همگرایی "مراکز اشاری (DCs)" گوینده/ نویسنده و مخاطب از طریق فرآیند دریافت تغییرات نمادین گفتمانی "قرار گرفته" است. فضای گفتمانی از سه محور متقاطع تشکیل می‌شود که جهان گفتمانی حول آن با قرار دادن عناصر اندیشگانی در متن با روابطی هستی‌شناسانه با یکدیگر و با گوینده درون این فضا بنا می‌شود. هر کدام از این محورها مقیاسی از فاصله نسبی از یک مرکز اشاری را نشان می‌دهد. این سه محور از الف) محور فضایی یا اجتماعی (S)، محور زمانی (T) و محور ارزیابی که جنبه معرفتی (Ee) و ارزشی-اخلاقی (Es) را در برمی‌گیرد تشکیل شده است. مرکز اشاری دیدگاه فعلی گوینده/ شنونده را در فضای اجتماعی، زمانی، معرفتی و ارزشی نشان می‌دهد. محدوده پیرامونی مرکز اشاری در بر دارنده آن چیزی است که گوینده یا شنونده به عنوان زمینه اجتماعی- فضایی، زمانی معرفتی و ارزشی خود در نظر می‌گیرد.

عبارات اشاری اساساً فضایی/ مکانی هستند و به تعیین فاصله نسبی به مختصات موقعیتی گوینده در لحظه مربوط می‌شوند. قیود اینجا و آنجا و ضمائر اشاری این و آن نمونه‌های بارز عبارات اشاری هستند. عبارات اشاری زمان (اکنون/ بعد) و شخص (ما و آنها) نیز می‌توانند به عنوان نمونه در نظر گرفته شوند. ماهیت اشاری ارزیابی هنوز به درستی معرفی نشده است. در مدل نظریه فضای گفتمانی، مفهوم اشاری از وابستگی‌های موقعیتی بلافاصله جدا شده و به مفهوم‌سازی وسیع‌تر گوینده/شنونده از ما، اینجا، اکنون و مقبول در حیطه ژئوپلیتیک دربرگیرنده ایده‌هایی نظیر هویت ملی، حافظه جمعی، لحظات تاریخی با دوره‌های زمانی، نظام‌های سیاسی، عقاید مذهبی یا حقایق معرفت شناختی هدایت می‌شوند. محور مکانی- اجتماعی را می‌توان به عنوان هم‌پوشانی تحولات سنتی اشاری مکان و خود در نظر گرفت که مفهوم سازی اشاری را به عنوان روابط ژئوپلیتیکی گسترش می‌دهد.

مجاورسازی فضایی/ مکانی

مجاورسازی مکانی بر متن یا نوشته‌ای تکیه دارد که فضای بین خودی و غیرخودی را مشخص می‌کند. در واقع مجاورسازی مکانی بازسازی نفوذ غیرخودی به زمینه برجسته مکانی خودی می‌باشد که معرف آسیب فیزیکی به خودی می‌شود. در گفتمان دادگاه اقتصادی، قاضی نقش غیرخودی را به متهم و مفسد اقتصادی می‌دهد در حالی که نقش خودی به دولت، سیستم قضایی و مأموران اطلاعاتی داده می‌شود.

۱- قاضی مقیسه: شما پول‌های محرومان کشور را گرفتید و غارت کردید (دادگاه فساد نفتی، ۱۲).

۲- قاضی مقیسه: شما از پول بیت‌المال جهت [به] خود بیت‌المال نتیجه [پول] دادید.

۳- قاضی مقیسه: شما آن قدر نفوذ داشتید، دستتان باز بوده و نظارتی بر شما نبوده، هر کاری خواستید

کردید.

۴- قاضی مقیسه: آن‌قدر در غارت بیت‌المال حریص بودید که شبانه ساعت ۹ شب به تأمین اجتماعی رفتید و چک‌ها را گرفتید.

۵- قاضی مقیسه: کلاهبرداری شما در این موضوع مثل خورشید روشن است.

۶- نماینده دادستان: همیشه در پرونده‌های برگ کلاهبرداری این‌گونه است [که] با تشکیل شرکت‌های صوری اقدام به اخذ تسهیلات کلان و بسترسازی برای ارتکاب جرم می‌شود.

۷- قاضی مقیسه: ما می‌گوییم هدیه شما می‌گویید بدهی، ما می‌گوییم اموال بیت‌المال شما می‌گویید بدهکاری.

اثرات مجاورسازی حاصل از ترکیب چندین واحد نقشی می‌باشد در مثال ۳ هر کاری، به آن‌قدر نفوذ داشتید، دستتان باز بوده و نظارتی بر شما نبوده برمی‌گردد. مجاورسازی از طریق [هر کاری] به‌صورت پول‌های محرومان کشور را گرفتید به قلمرو مردم/ محرومان وارد می‌شود. و به [غارت کردید] منجر می‌شود که به‌صورت یک اثر فیزیکی بازنمایی می‌شود.

می‌توان یک دستور مجاورسازی مکانی/فضایی را بر حسب واحدهای نقشی به‌صورت زیر در نظر گرفت.

۱. گروه‌های اسمی که به‌صورت عناصر مرکز اشاری در نظر گرفته می‌شوند (خودی).

۲. گروه‌های اسمی که به‌صورت عناصر خارج از مرکز اشاری در نظر گرفته می‌شوند (غیرخودی).

۳. گروه‌های فعلی حرکت و جهت که معرف حرکت گروه اسمی خارج از مرکز اشاری به سمت مرکز اشاری و برعکس می‌باشد.

۴. گروه‌های فعلی کنش که معرف تماس و ارتباط بین مرکز اشاری و خارج از مرکز اشاری است.

۵. گروه‌های اسمی که مفاهیم انتزاعی را به‌صورت پیش‌بینی و انتظارات تماس بالقوه بین مرکز اشاری و خارج از مرکز اشاری بازنمایی می‌کنند.

۶. گروه‌های اسمی که مفاهیم انتزاعی را به‌صورت اثرات تماس واقعی بین مرکز اشاری و خارج از مرکز اشاری نشان می‌دهند.

این چارچوب و شش مقوله آن، نه تنها ترتیب اولیه موقعیت دیداری را در راستای قرارگیری ثابت-IDC ODC (مقوله ۱، ۲) ثبت می‌کند، بلکه همچنین (و به‌طور حیات) تغییری را که به برخورد IDC-ODC منجر می‌شود (۳، ۴) و اثرات (پیش‌بینی شده) برخورد را نیز پوشش می‌دهد (۵، ۶). دسته سوم، که مقوله اصلی در طراحی چارچوب است، باعث می‌شود عبارات‌های اشاری "سنتی" از قبیل ضمایر شخصی به‌طور کاربردی با دیگر عناصر گروه فعلی متعلق به آن همراهی کند. در نتیجه، گروه فعلی وضعیت اشاری می‌یابد، به معنای این‌که علاوه بر نشان دادن معمولی هویت‌های فضای گفتگویی ثابت (مشخص شده توسط ضمایر)، به نمایان‌سازی یک عنصر چالش برانگیز، حرکت آن‌ها، کمک می‌کند، که منظر هدف را که به‌وسیله گوینده دریافت شده برقرار می‌کند.

شمس: به محض تذکر و مشاهدات مقامات امنیتی از زنجیره خارج شدم، چطور می‌توانستم در کاری که در آن قصد اقدام متقابلانه وجود دارد، حضور داشته باشم، درخواست من این است که به دور از پیش داوری این مسئله آشکار شود. بابک زنجانی خودش گفته تمام کسانی که با من کار کرده‌اند بی‌گناه هستند (دادگاه فساد نفتی، ۱۴).

تمام کسانی که با من کار کرده‌اند، بی‌گناه/ مقامات امنیتی: مرکز اشاری بابک زنجانی و این مسئله و اقدام متقابلانه، زنجیره: خارج از مرکز اشاری به دور از پیش داوری و تذکر و مشاهدات: فاصله نسبی قاضی مقیسه: این کلاهی که به سر شرکت نفت رفته به خاطر اعتماد مسئولان به شما بوده، چون شما زنجانی را معرفی کردید، عامل اصلی کلاهبرداری و اختلاس شما هستید (دادگاه فساد نفتی، ۱۳).

۲. مجاورسازی زمانی

اثرات مشروعیت‌بخشی (و ارزش‌گذاری) توسط مجاورسازی زمانی تقویت و افزایش می‌یابند. مجاورسازی زمانی به‌صورت تشدیدسازی فراتر از مجاورسازی مکانی عمل می‌کند و سناریوی ارائه شده در صفحه مختصات مکانی با ارزش‌گذاری به‌صورت امری نزدیک به زمینه زمانی مفهوم‌ساز و یا حتی در حال حرکت به سمت آن تصور می‌شود. در نوع مجاورسازی زمانی وجود دارد: گذشته‌نگر و آینده‌نگر. مجاورسازی زمانی گذشته‌نگر شامل یک انتقال مفهومی یا تحول در امتداد محور T از نقطه‌ای در گذشته به سمت مرکز اشاری است در حالی که مجاورسازی زمانی آینده‌نگر انتقال مفهومی را از نقطه‌ای در آینده به سمت مرکز اشاری نشان می‌دهد. در هر دو حالت، مجاورسازی زمانی را می‌توان به‌صورت باریک‌سازی فضایی مفهومی بین رویدادها روی محور زمان و اکنون مفهوم‌ساز در نظر گرفت.

در ساخت دستوری، مجاورسازی به‌وسیله زمان دستوری، نمود، مرکز اشاری، صفات و عبارت گزاره‌ای که وقوع یک رویداد را نزدیک به حال دریافت می‌کند، قیدهایی که سرعت حرکت (که منجر به یک چارچوب زمانی انقباضی می‌شود که در آنجا رویداد کامل می‌گردد) را نشان می‌دهند بازنمایی می‌گردد. در مجاورسازی زمانی آینده‌نگر، رویداد آن‌چنان لحظه‌ای و قریب‌الوقوع دریافت می‌شود که نیاز به عمل متقابل دارد. در مجاورسازی زمانی گذشته‌نگر، موقعیت یا رویدادی که در گذشته شروع شده طوری دریافت می‌شود که انگار در حال وقوع است.

چارچوب مجاورسازی زمانی شامل پنج دسته زیر است:

۱. عبارات اسمی (NPs) شامل توصیفات نامعین که اقدام اثرگذار واقعی خارج از مرکز اشاری را در چارچوب زمانی جایگزین را دریافت می‌کند.
۲. اشکال گفتمانی شامل استفاده تقابلی از گذشته ساده و حال کامل که آینده تهدیدآمیز را که از گذشته گسترش یافته دریافت می‌کند.

۳. عبارات اسمی (NPs) شامل اسم‌سازی که پیش‌فرض شرایط را برای تأثیر ODC در هر زمانی در آینده دریافت می‌کنند.
 ۴. عبارات فعل (VPs) شامل افعال وجهی که شرایط را برای تأثیر ODC به‌صورت پیوسته بین حال و آینده دریافت می‌کنند.
 ۵. اشکال گفتمانی شامل دریافت‌های متضاد موازی از آینده‌های مخالف و مصون که از زمان حال گسترش می‌یابد.
- بعد زمانی مجاورسازی رویدادها را به‌صورت خطیر و تاریخ‌ساز در نظر می‌گیرد. ارزش‌گذاری دوگانه بعد زمانی مجاورسازی به‌صورت (۱) تغییر عواقب ناگوار رویدادهای گذشته که به آن‌ها ارجاع داده می‌شود (مجاورسازی زمانی منفی). (۲) متناسب‌سازی انتظارات، آرزوها و تمایلات مخاطبین (مجاورسازی زمانی مثبت).
- وکیل زنجانی در ادامه با بیان این که دستور قانونی لازم جهت ممنوع الخروجی موکل قبلاً صادر شده بود، گفت: این اقدامات هیچ سود و منفعتی نداشت در حالی که اگر با تدبیر و دوراندیشی بهتری عمل می‌شد و به جای تنبیه و رسانه‌ای کردن موضوع و بهره‌برداری سیاسی خاص از سوی برخی، موکل تحت مراقبت بیشتری قرار می‌گرفت و چنین اقدام عجولانه‌ای انجام نمی‌شد نتیجه بهتری می‌گرفتیم.
- وی گفت: اگر موکل به زندان نمی‌رفت، ارتباطش با خارج قطع نمی‌شد و اگر فعالیتش ادامه داشت و پروژه‌هایی همچون ایران زمین تکمیل می‌شد امروز پس از دو سال قطعاً اصل طلب به همراه خسارات و سود پرداخت می‌شد (دادگاه فساد نفتی، ۱۵).
- به عبارتی، ارزش‌گذاری رویدادها عناصر متعددی را روی محور زمان در نظر می‌گیرد چرا که بعد منفی گذشته‌نگر، حال خنثی و آینده مثبت است.
- وارونگی ارزش‌گذاری از سوی عنصر خارج از مرکز اشاری برای خنثی‌سازی ارزش‌گذاری اشاری به‌صورت قطبی‌سازی محور گذشته ارزش‌گذاری است.
- کوهپایه‌زاده (وکیل زنجانی): بابت زنجان خدمات ارزنده‌ای به نهادهای عمومی در انتقال و جابجایی ارز و واردات داشته و فراموش نکنیم که نمایندگان بانک‌ها و پیمانکاران شرکت نفت به خدمات ارزنده موکل اذعان داشتند. موکل در آن دوران مردانه سینه سپر کرد و وارد جنگ با دشمن شد و جنگید و به‌واسطه همین خدمات مورد تحریم قرار گرفت. از یاد ببریم که اعمال مجازات باید اثر مثبت و سازنده در کشور داشته باشد (دادگاه فساد نفتی، ۱۷).
- وکیل زنجانی از راهبرد مشروع‌سازی (نمایندگان بانک‌ها و پیمانکاران شرکت نفت... اذعان داشتند) استفاده می‌کند تا زنجان را از خارج از مرکز اشاری به سمت مرکز اشاری (دادگاه، قاضی، بیت المال، ...) نزدیک کند و از تاریخچه اقدامات مثبت زنجان در تقابل با تاریخچه منفی بیان شده از سوی مرکز اشاری استفاده می‌کند تا اثر شناختی جدیدی را در ذهن مخاطب تولید کند.

بعد ارزش‌گذاری مجاورسازی فاصله بین دو ایدئولوژی مخالف و متفاوت را کوتاه می‌کند. فراموش نکنیم که نمایندگان بانک‌ها از یاد نبریم که اعمال مجازات باید م. ش: حرف ما این است که ما شیشه دشمن را شکسته‌ایم (دادگاه فساد نفتی، ۱۸). امروز مرا به اخلال در نظام اقتصادی و افساد فی‌الارض متهم کرده‌اند در حالی که تمام سلول‌های بدنم از این نظام و متعلق به این نظام است. فلاح هروی: ... شما گفتید که هروی پس از ۳۰ سال خدمت به نظام، راه انحراف را در پیش گرفته است. خدا گواه و شاهد است که گوشت و پوست من مال نظام است و وفاداری به نظام از هر چیزی برایم مهم‌تر است (دادگاه فساد نفتی، ۸).

۳. مجاورسازی معرفتی

مجاورت زمانی ارتباط تنگاتنگی با وجهیت معرفتی دارد که نشان می‌دهد آنچه که در موقعیت کنونی قرار دارد حقیقی (موضوع نمای واقعیت) است. این همبستگی از طریق نظام وجهی به زمان بازتاب می‌یابد که در آن زمان نماهای مشخص وجوه معرفتی را نشان می‌دهند (زمان حال ساده) و وجه نماهای صورتی (می‌خواهند) زمان را مشخص می‌کنند.

در گفتمان فساد اقتصادی، از گزارش‌های مستقل برای متقاعد کردن مخاطب به باور قوی درباره گزاره‌های تهدید استفاده می‌شود. این اشکال گواه‌نمایی به‌عنوان نیروهای استعاری عمل می‌کنند تا ذهن مخاطب را به‌طرف زمینه معرفتی مفهوم‌ساز هدایت کند.

قاضی مقیسه در این هنگام در واکنش به این اظهارات وکیل مدافع مهدی شمس گفت: قرار نیست شعار بدهید و رجزخوانی کنید، اینها حزب‌اللهی نیستند. مدعی‌العموم موارد را بررسی کرده و تشخیص داده که شبکه سازمان‌یافته‌ای هستند. این موارد بر اساس اظهارات مدعی‌العموم و کیفرخواست پرونده است. یک شبکه سازمان یافته در داخل کشور با تعدادی افراد که پرونده‌شان هم مطرح است بیت‌المال را غارت کردند (دادگاه فساد نفتی، ۱).

طبق کیفرخواست صادره از سوی دادسرای عمومی و انقلاب تهران، اتهامات بابک زنجانی عبارت بود از افساد فی‌الارض از طریق اخلال در نظام اقتصادی کشور، کلاهبرداری از شرکت ملی نفت، بانک مسکن و تأمین اجتماعی، پولشویی، جعل ۲۴ فقره اسناد بانکی و صورت حساب‌های بانکی، جعل حواله‌های ارزی، جعل دستور انتقال بین بانک‌ها.

بر اساس کیفرخواست صادره، اتهامات «مهدی شمس» متهم ردیف دوم پرونده موسوم به فساد نفتی، افساد فی‌الارض از طریق اخلال در نظام اقتصادی، مشارکت در کلاهبرداری از شرکت ملی نفت ایران، مشارکت در پولشویی و کلاهبرداری بوده و اتهامات «حمید فلاح هروی» متهم ردیف سوم این پرونده نیز،

افساد فی‌الارض از طریق اخلال در نظام اقتصادی، مشارکت در کلاهبرداری از یک شرکت، مشارکت در کلاهبرداری از تأمین اجتماعی و مشارکت در پولشویی عنوان شد (دادگاه فساد نفتی، ۳).

قاضی مقیسه: مهم ارتباط تنگاتنگ شما با زنجانی و شمس بوده که نفت را تحویل گرفتید و پول آن را تحویل ندادید. شما یک شبکه سازمان یافته تشکیل دادید و ایادی داشتید که هنوز پول نفت در دست آنهاست و نظام باید این پول را از حلقوم آنها در بیاورد.

موضوعات اساسی ارجاع برای دادگاه با یک زنجانی بر اساس تقسیم‌بندی محور زبانی در سه ردیف اتهامی قرار می‌گیرد.

۱. افساد فی‌الارض از طریق اخلال در نظام اقتصادی کشور

۲. ضرر زدن به نظام جمهوری اسلامی

۳. مشارکت برای ارتکاب جعل، کلاهبرداری و پولشویی

قاضی دادگاه در بیان اتهام بابک زنجانی، راهبرد جمع‌گرایی را برای نظام، بیت‌المال، نظام اقتصادی کشور، پول ملت، خرج ملت، تأسیسات نفتی و دستگاه قضایی به کار می‌برد (ما) و روال خطر را با اخلال، ضرر زدن، جعل، کلاهبرداری و پولشویی از سوی متهمین عنوان می‌کند. متهمین با استفاده از اثر شناختی سعی می‌کنند فاصله بین مرکز اشاری و خارج از مرکز اشاری را از بین ببرند.

فلاح هروی: به عزت نمازهایی که پشت شما خواندم (دادگاه فساد اقتصادی، ۱۰).

فلاح هروی برای مشروعیت بخشی به دفاعیاتش به جای ارائه سند و مدرک از اثر شناختی مذهبی استفاده می‌کند:

فلاح هروی: سند مالی مهم است یا اظهارات ایشان دروغ گفته است. به والله دروغ گفته.

در مقابل، قاضی از مجاورت‌سازی زمانی گذشته (موضوع نمای تاریخی) بهره می‌برد تا وجود خطر و تهدید را عیان سازد.

قاضی: اگر دستگیرتان نمی‌کردند و فرار کرده بودید مانند آقای خاوری الان این‌گونه نمی‌شد.

فلاح هروی در پی مشروعیت‌زدایی از اقدامات خود است

فلاح هروی: اما کل ماجرای حضور من در جلسه این بود که حتی جا برای نشستن نداشتم و صرفاً در آنجا حضور پیدا کردم. من هیچ رابطه‌ای با رئیس جمهور نداشتم و دستوری نداشتم. آقای د گفته جلسه ساعت ۷ صبح آغاز شده است. ورود من در دفتر ساعت ۱۰ ثبت شده است. من به آنجا رفتم اما هیچ جرمی مرتکب نشدم. اصلاً به جلسه راه پیدا نکردم. حتی یک نفر هم به من احترام نگذاشت که آقای فلاح تو بیا بشین. من ایستاده بودم و جای نشستن نداشتم.

شواهد نشان می‌دهد که با استفاده از وجهیت، کوچک‌سازی فساد، اشتباه در نمایش ارقام و واقعیت‌ها و گسترش اخبار دروغین، متهمان تلاش می‌کنند تا فضای عمومی را فریب دهند.

اقتصادی، تقابل ارزشی نوعاً بین ارزش‌های اخلاقی تجارت سالم بین مردم و حفظ بیت‌المال و ارزش‌های سرمایه‌داری و فساد مالی از سوی دیگر می‌باشد (شکل ۴). مجاورسازی ارزشیابی شامل موارد زیر است.

۱. عبارات اسمی (NPs) که به‌عنوان مقادیر مثبت یا مجموعه ارزش (ایدئولوژی) مرکز اشاری دریافت می‌شوند.

۲. عبارات اسمی (NPs) که به‌عنوان مقادیر منفی یا مجموعه‌های ارزش (ایدئولوژی‌ها) خارج از مرکز اشاری دریافت می‌شوند.

۳. اشکال گفتمانی شامل آرایش خطی عبارات واژگانی - دستوری که تحقق ایدئولوژی‌های منفی خارج از مرکز اشاری را در فضای مرکز اشاری دریافت می‌کند. این مدل شناختی ایدئولوژیکی را می‌توان به صراحت صورت‌بندی کرد.

۴. مشروعیت‌سازی / بخشی

در ابعاد گفتمانی مشروعیت، بین مفاهیم مشروعیت‌سازی، مشروعیت و قانونمندی تمایز قائل شده است. بر اساس دیدگاه هابرماس (۲۰۱۰) اگر قانونمندی محض نتواند مستقل از قانونی که قدرت از طریق آن اعمال می‌شود، خود را مشروعیت بخشد، نمی‌تواند در درازمدت مشروعیت‌سازی ساختارهای قدرت را تضمین کند. این بدان معناست که قانونی بودن تنها در صورتی وجود دارد که زمینه را برای رویه‌های رسمی معین در نهادهای سیاسی برای برآوردن الزامات عدالت در جامعه فراهم کند که این نهادها را مشروع می‌سازد. مفهوم مشروعیت به‌عنوان «نوعی از توجیه استدلالی، توجیه عمومی، که در آن یک عمل را می‌توان بر اساس دلایل توجیه کرد، و این دلایل را می‌توان به‌صورت دسته جمعی به رسمیت شناخته و مورد احترام قرار داد. ویژگی مشروعیت سیاسی به‌عنوان فرآیندی از استدلال تعیین می‌شود که هدف آن متقاعد کردن مخاطبان به درستی یک روش خاص یا یک دیدگاه خاص است. این اصطلاح زمانی به‌کار می‌رود که روابط قدرت مربوط به استدلال اعمال برخی نهادها می‌شود و فضای ایدئولوژیکی یافت می‌شود که در آن مؤسسه با تأیید عمومی عمل می‌کند، شرایط ایجاد باورها، ارزش‌ها و هنجارهای مشترک عمومی وجود دارد و ارجاع به قانون مطرح می‌شود، که اجماع عمومی را ممکن می‌سازد.

خاطر نشان می‌شود که حوزه مشکل‌ساز اصلی مرتبط با مشروعیت که به‌عنوان «بحران مشروعیت» تعریف می‌شود، به فقدان استدلال‌های عقلانی کافی برای اجرای آن یا جایگزینی آن با احساسات ساخته شده در گفتمان است.

اقتدار بخشی/سازی یک راهبرد عام است که برای مشروعیت بخشیدن یا مشروعیت‌زدایی از اقدامات با ارجاع آن‌ها به یک فرد مقتدر به‌کار گرفته می‌شود. (اقتدار شخصی، اقتدار غیرشخصی، اقتدار متخصص و ...) اقتدار شخصی زمانی رخ می‌دهد که اقتدار مشروع تام در تصمیمات یا عقاید افراد بازنمایی می‌شود. این اقتدار می‌تواند در کنار آمار و ارقام گوینده را بی‌طرف و موجه نشان دهد. این راهبرد مشروعیت به نظرات کارشناسی اشاره دارد که گویندگان به رویداد اینجا/ اکنون برای حمایت از مواضع خود در مورد یک

موضوع یا رویداد خاص می‌آورند. این یک نوع «اقتدار» یا «گفتار مقتدرانه» است که گوینده به بافت بی‌واسطه گفتمان خود برای تقویت موقعیت خود می‌آورد.

از نظر زبانی، این راهبرد مشروعیت‌سازی معمولاً در متن با نقل قول و/یا افعالی که فرایندهای کلامی را نشان می‌دهند ظاهر می‌شود مانند «گفتن»، «اعلان»، «گزارش» و غیره. شناسایی نقل قول مستقیم یا غیرمستقیم در گفتمان نسبتاً آسان است چرا که گوینده از این راهبرد گفتمانی برای حمایت از استدلال خود استفاده می‌کند و بنابراین به نفع اوست که مطمئن شود مخاطب می‌داند که او سخنان شخص دیگری را مطرح می‌کند که خود از مشروعیت عام برخوردار است.

قاضی گفت: حسب کیفرخواست و تحقیقات صورت گرفته کل محموله‌های نفتی به ارزش یک میلیارد و ۲۰۰ میلیون یورو به‌طور مستقیم و غیرمستقیم تحویل شما شده است، قبول دارید؟ (دادگاه فساد نفتی، ۱).

از راهبرد اقتدار کارشناسی یا خبره به همان اندازه می‌توان برای مشروعیت‌زدایی استفاده کرد. اقتدار غیرشخصی: این نوع اقتدار از طریق ارجاع به قوانین، سیاست‌گذاری‌ها و مقررات اعمال می‌شود. مهدی شمس پاسخ داد: مراجع ذی‌صلاح، بابک زنجانی را تأیید کردند. خود وزارت نفت هم ال‌سی‌های این شخص را تأیید کرد. پس قرارگاه خاتم الانبیا و بانک ملت هم می‌توانند در این کار شریک باشند (دادگاه فساد نفتی، ۱).

گفتمان مذهبی دارای ویژگی مشروعیت‌سازی است که بار فرهنگی/ایدئولوژیک متغییری به همراه دارد. در واقع، در جوامع مذهبی قسم خوردن و تکیه بر اعتقادات مذهبی به‌عنوان یک راهبرد مشروعیت‌سازی قوی در نظر گرفته می‌شود که امروزه بار ایدئولوژیک خود را با توجه به ساختار سیاسی جوامع مدرن از دست داده و به ذهنیت پیشینی افراد از مذهب و فرهنگ وابسته است. دانش هرمنوتیکی نیز نشان می‌دهد که چگونه ذهنیت پیشینی باعث رجوع متفاوت افراد به قسم خوردن می‌شود. زنجانی همچنین «راز موفقیت» خود را «تشخیص حلال و حرام، لطف خدا، اعتقاد به کشور جمهوری اسلامی و ولایت فقیه» دانسته بود.

قاضی مقیسه گفت: موکل شما، فلاح و زنجانی چه موضوعی را حل کردند؟ به نام دین و حزب‌الله باعث شدند مسئولین به آن‌ها اعتماد کنند و اموال را غارت کنند. هتل خریدند و خانواده خودشان را به انگلستان فرستادند (دادگاه فساد نفتی، ۱).

وکیل مدافع متهم ردیف دوم: تحریم باعث شده که این دادگاه تشکیل شود. والله این افراد، افرادی نبودند که قصد مبارزه با نظام و تخریب داشته باشند. مسأله این است که چرا پول برنگشت. چون پول برنگشته است امر حقوقی را به امر کیفری تبدیل کردند (دادگاه فساد نفتی، ۱).

این نوع ارزیابی دینی و دسته‌بندی عضویت معمولاً مؤثر و متقاعدکننده است چرا که دین "نهایی‌ترین نیروی اخلاقی در ترتیب گفتمان جامعه امروزی" است. بنابراین، دادستان از مشروعیت‌سازی منفی مانند

"خون‌آشام‌ها" و "متجاوز به بیت المال" به‌عنوان یک منبع توجیه و اعتبار برای محاکمه متهمین استفاده می‌کنند، زیرا موضوع نمای ضرر حکم می‌کند که اگر هر نشانه‌ای از شرارت وجود داشته باشد، باید از ریشه خنثی شود. این "دشمنان" به‌عنوان مخالفان حکومت و ضدین شناخته شده و به‌عنوان دلایل مشکلات جامعه انتخاب و مانع منافع ملت معرفی می‌شوند. این بازنمایی پایه‌ای برای تحمیل مجازات‌ها، از جمله مرگ، به متهمین فراهم می‌کند خشونت اعمال شده بر ضد این "دشمنان" (شامل اعدام) از طریق ادعای دادستان مشروع‌سازی می‌شود. به عبارت دیگر، افرادی که ادامه وجود آنها (احتمالاً) تهدیدی برای منافع جمعی و رفاه ملت می‌باشد، باید به نفعی بزرگتر برای جامعه فدا شوند. این دیدگاه ایدئولوژیک با ایده "از بین ببر تا زنده بمانی و بنابراین با منافع ملت، چه واقعی چه تخیلی، ارتباط دارد.

نماینده دادستان خاطر نشان کرد: با توجه به اتهامات «م. ش» مبنی بر افساد فی الارض از طریق اخلال در نظام اقتصادی، مشارکت در کلاهبرداری و مشارکت در پولشویی درخواست محکومیت متهم و مصادره اموال وی را از رئیس دادگاه داریم (دادگاه فساد نفتی، ۳).

نتیجه‌گیری

گفتمان فساد اقتصادی حداقل در مقیاس کلان برنامه‌ریزی شده است. هدف آن خالص‌سازی قدرت در سطح حاکمیت است. مشارکین از راهبردهای مختلفی برای مشروعیت بخشیدن به خود و نامشروع جلوه دادن رقبا خود در سطح سیاست و اجتماع استفاده می‌کنند و به این ترتیب، آن‌ها مفهوم‌سازی‌های دوگانه - به اصطلاح ما در برابر آنها - را در سطح کلان اجتماعی ایجاد می‌کنند. کنش‌گران فساد اقتصادی باید از ساختارهای قدرت خاصی پیروی کنند (مالی یا سیاسی) تا دامنه نفوذ عملیاتی خود را گسترش دهند. این ساختارهای قدرت در ظاهر زهد اقتصادی و کناره‌گیری از دنیا با توسل مذهبی و مشروعیت اقتداری را ترویج می‌کنند اما در تعارضی آشکار فساد اقتصادی را راهبری می‌کنند.

منابع

- Beetham, D. (1991). *Towards a Social-scientific Concept of Legitimacy*. In: *The Legitimation of Power. Issues in Political Theory*. Palgrave, London.
- Breit, E. (2010). "On the (Re) Construction of Corruption in the Media: A Critical Discursive Approach". *Journal of Business Ethics*, 92(4): 619-635.
- Cap, P. (2006). *Legitimization in Political Discourse*. Cambridge Scholars Publishing.
- Cap, P. (2017). *The Language of Fear: Communicating Threat in Public Discourse*. Hardcover: Palgrave Macmillan.
- Chilton, P. (2014). *Language, Space and Mind: The Conceptual Geometry of Linguistic Meaning*. Cambridge University Press.

- Dirven, R., Frank, R. and Pütz, M. (2003a). *Introduction: Categories, cognitive models and ideologies*. In R. Dirven, R. Frank and M. Pütz (eds.), *Cognitive Models in Language and Thought: Ideology, Metaphors and Meanings*. Mouton de Gruyter. pp. 1–24.
- Dirven, R., Frank, R. and Pütz, M. (eds.) (2003b). *Cognitive Models in Language and Thought: Ideology, Metaphors and Meanings*. Mouton de Gruyter.
- Eagleton, T. (1991). *Ideology: An Introduction*. Verso.
- Fairclough, N. (1995). *Media discourse*. London: Arnold.
- Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. Longman.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. Routledge.
- Fowler, R. (1991). *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*. Routledge.
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci*. Trans. Q. Hoare and G.N. Smith. International.
- Grey, Cheryl w. and Daniel kaufmann (2000). *Corruption and development the World Bank*.
- Habermas, J. (1967). *Erkenntnis und Interesse*. Suhrkamp.
- Hart, C. (2010). *Critical Discourse Analysis and Cognitive Science: New Perspectives on Immigration Discourse*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kajsiu, B. (2014). *A discourse analysis of corruption: Instituting neoliberalism against corruption in Albania, 1998-2005*. Ashgate.
- Martin Rojo, L. and van Dijk, T.A. (1997). “There was a problem, and it was solved! Legitimizing the expulsion of ‘illegal’ immigrants in Spanish parliamentary discourse”. *Discourse & Society* 8(4): 523–567.
- Orpin, D. (2005). “Corpus Linguistics and Critical Discourse Analysis- Examining the ideology of sleaze”. *International Journal of Corpus Linguistics*, Iv (118): 37-61.
- Reyes, A. (2011). “Strategies of legitimization in political discourse: From words to actions”. *Discourse & Society* 22(6): 781–807.
- Tanzi, vito (1998). “Corruption around the world, IMF staff papers”, vol.45, no. 4. IMF Washington, D.C.
- Thompson, J.B. (1990). *Ideology and Modern Culture: Critical Social Theory in the Era of Mass Communication*. Stanford University Press.
- Van Dijk, T.A. (1998). *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. Sage.
- Van Dijk, T.A. (2011). *Discourse, knowledge, power and politics: Towards critical epistemic discourse analysis*. In C. Hart (ed.), *Critical Discourse Studies in Context and Cognition*. John Benjamins. pp. 27–64.
- Van Leeuwen, T. (2007). “Legitimation in discourse and communication”. *Discourse & Communication* 1 (1): 91–112.
- Van Leeuwen, T. and Wodak, R. (1999). “Legitimizing immigration control: A discoursehistorical analysis”, *Discourse Studies* 10(1): 83–118.
- Weber, M. (1978). *From Max Weber: Essays in Sociology* (ed) H. Gerth and C. Wright Mills, London: Routledge.

– دادگاه فساد نفتی، آرشیو خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، قابل دسترس در isna.ir